

MILIČÍNSKÁ KALVÁRIE

Dříve, než si přiblížíme problematiku křížových cest, znovu se zastavíme u poutí, které chápeme jako putování na posvátná místa, obvykle ale mimo domovskou farní obec. V místních průvodech bývala zpravidla nošena svátost oltářní pod nebesy. Zvláštní charakter však měla slavnost Křížové cesty, která se konala uvnitř kostela nebo v jeho blízkosti, a to platilo i pro křížovou cestu, která nekončila ve volné krajině u kaple, kostela či Božího hrobu. V tomto případě se průvod vracel do výchozího svatostánku, kde byla sloužena mše svatá. Jak píše Josef Petráň, odlišná byla *procesí křížové cesty v přírodě, jež směřovala bez svátosti oltářní ke Kalvárii, mívala zastavení u kapliček lemujících cestu, jejíž obrazy připomínaly Kristovo utrpení. Cílem procesí býval kostel či kaple, kde slavnost vrcholila bohoslužbou s hudebním doprovodem a zpěvem.*¹⁾ V popsané situaci se jedná o putování, vedené často formou procesí, na klasické poutní místo, kterým v některých případech křížová cesta vrcholila.

Jedno však mají obě podoby křížových cest společné, a to, že se počet jejich zastavení ustálil na dnes obvyklých čtrnácti. Vžilo se potom také důsledné označování výjevů římskými číslicemi. Křížová cesta je doslovně Via crucis, zvaná též Via dolorosa. V překladu to znamená bolestná cesta. Jedná se o čtrnáct symbolických zastavení na místech, kudy v Jeruzalémě procházel Ježíš Kristus, když nesl kříž na Golgotu.

- I. Ježíš je odsouzen Pilátem k smrti.
- II. Ježíš na sebe bere kříž.
- III. Ježíš poprvé padá pod křížem.
- IV. Ježíš potkává svou matku.
- V. Šimon z Kyrény pomáhá Ježíšovi nést kříž.
- VI. Veronika podává Ježíšovi roušku.
- VII. Ježíš padá pod křížem podruhé.
- VIII. Jeruzalémské ženy se setkávají s Ježíšem.
- IX. Ježíš padá pod křížem potřetí.
- X. Ježíš je vysvlečen.
- XI. Přibíjení Ježíše na kříž.
- XII. Ježíš na kříži umírá.
- XIII. Ježíš je sňat z kříže a položen do klína matce.
- XIV. Ježíš spočinul v hrobě.

Na Podblanicko, podobně jako do západní Evropy, byla pobožnost křížové cesty rozšířena františkány. To znamená, že v naší oblasti se jednalo o františkánskou řeholi ve Voticích. Touto bolestnou cestou procházejí věřící od baroka nejčastěji na Velký pátek, kdy také zaznívají v kostelech pašije.

Kalvárie – tak se dnes říká vrchu, který nacházíme v tzv. České Sibiři. Vypíná se nad starodávným městečkem Miličínem. Podle zdejšího kaplana a potom jindřichohradeckého archiváře Františka Teplého se jedná o vrch vysoký 696 m nad mořskou hladinou (dle posledního měření 698 m). *Roku 1379 je nazýván prostě „Hora“, ve století 16. „Holý či Vysoký vrch“, od roku 1740 sluje biblicky „Kalvárie“.*²⁾

Miličínský kostel Narození Panny Marie má gotický původ, kde však nalezneme pozdější pozoruhodnou freskovou výzdobu zobrazující život Panny Marie. Zvláštní zmínku si zaslouží obraz Narození Panny Marie od Petra Brandla na hlavním oltáři. Chrám býval cílem zbožných poutníků, kteří sem chodili nejvíce o mariánských dnech, kdy jim ani prostorný kostel nestačil. Podobně tomu bylo ve dnech utrpení Páně, zejména při pobožnosti křížové cesty. Někteří věřící proto putovali ke kříži na Vysokém vrchu, který pojmenovali Kalvárie.

Miličínský farář Josef Nerad (Neradius) si předsevzal, že tady nechá vybudovat kapli Utrpení Páně, ke které povede křížová cesta. Magistrát, jehož byl pozemek majetkem, dal souhlas ke stavbě. Konzistoř udělila povolení roku 1744, ale teprve po válečných průtazích, způsobených vpádem Prusů, byla stavba dokončena. Pražská konzistoř povolila vysluhování mší svatých v kapli 6. května 1749. *Provinciál řádu sv. Františka, Wolfgang Beniš t. r. 8. července nadal křížovou cestu odpustky, jaké papež Klement XII. za obvyklých podmínek zbožným poutníkům propůjčil, delegovav ku svěcení quadriana votického Quidona Bleweise. ... Nerad osobně, se srdcem radostným, posvětil kapličku – dílo svého přičinění.*³⁾ Osmiboká

barokní kaple Utrpení Páně je zakončena lucerničkou, kde býval původní zvonek od městského pranýře. Pryč však jsou doby, kdy Julius Košnář mohl napsat, že sem nacházejí cestu velmi četná procesí z krajů a vesnic i několik hodin vzdálených.

Nepříznivé povětrnostní podmínky poškozovaly celou památku. Kolem roku 1775 získala křížová zastavení kamennou podobu. V roce 1793 usadil pokrývač na věž kapičky železný kříž a otvor ve střeše oplechoval, aby tam nezatékalo. Kříže symbolizující Kalvárii, býf dubové, vyžadovaly častou výměnu. Dochází tak k jejich opakovanému vztýčení, o kterém máme zprávy např. z roku 1814. Z načeradecské farní kroniky víme, že za silné březnové bouřky zapálil blesk roku 1897 kapli sv. Kříže na miličínské Kalvárii, jak se tomuto objektu také říkalo. Potěšitelné je, že se obec o tuto památku stará a nechala ji na své náklady v letech 1996 – 2000 opravit, včetně dřevěných křížů Kalvárie.

Zajímavý pohled na práci miličínských občanů v souvislosti s Kalvárií přiblížil Pavel Pešout.⁴⁹ Rok před zahájením I. světové války byl v Miličíně ustaven Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny. Městské zastupitelstvo mu svěřilo do opatrování mj. Kalvárii i křížovou cestu. Spolek se dlouhodobě o Kalvárii staral. Byly upravovány staré a zřizovány nové cesty a tato místa byla vybavována lavičkami. U křížové cesty bylo vysázeno okrasné stromoví. Záslužná aktivita okrašlovacího spolku skončila zákazem spolkové činnosti v roce 1953.

Ještě jedna zajímavost se pojí s miličínskou křížovou cestou. Traduje se, že zde byla pobožnost křížové cesty konána zvláštním způsobem, což napsal František Teplý. Sám také poznamenal, že *rukověť byla dána do tisku třikráte, posledně valně pozměněna roku 1897, jím samým*. Teplého tisk však nikdo nezná. Tobolka již zaregistroval čtyři vydání *Cesty křížové* mezi lety 1728 – 1754 u Karla Václava Hrabý a jeho dědiců.⁵¹ Domnívám se, že Teplý měl na mysli tisky z 19. století. Spisek s velice podobným názvem, byl vydán např. u Ignáce Deckerta v Pardubicích a je ve fondech Národní knihovny v Praze.⁵² Z textů vždy vyplývá, že Benedikt XIII. rozšířil papežské odpustky na křížové cesty paušálně, a proto je mohl v Miličíně udělit provinciál řádu sv. Františka Wolfgang Beniš, který však toto právo přenesl na františkánský řád ve Vočicích. *Cesta křížová neb krátká zpráva o velmi užitečném duchovním cvičení Cesta kříže nazvaném, kterážto Cesta kříže od rozličných slavné paměti římských papežův, s nezčitedlnými odpustkami štědře jest obdarovaná a menším bratrům, jak observantům, tak reformantům horlivě poručená, aby Cestu tu množili a rozšířili k uctění ukřížovaného Ježíše a věrným duším k spasení –*

XII. zastavení žulové křížové cesty stoupající ke kapli Utrpení Páně, která stojí na vrchu Kalvárie nad Miličínem. Muzeum Podblanicka Vlašim

⁴⁹ Dějiny hmotné kultury II (2), Petráň Josef ed. Část V. zpracovali Josef Petráň a Lydía Petráňová. Křesťanské chrámy, kláštery a poutní místa – slavnosti. Praha 1997, s. 651, zde lze najít další souvislosti.

⁵⁰ Teplý František, Paměti starožitného města Miličína. Praha 1899, s. 3.

⁵¹ Týž, s. 149.

⁵² Pešout Pavel, Okrašlovací spolek v Miličíně (1). P Bl 4, 2000, 1, 1 a následně (2) P Bl 4, 2000, 2, 3.

⁵³ Tobolka, Knihopis, Díl II., část II., 1940, s. 254.

⁵⁴ NK ČR signatura 54 K 12076, přívazek. Za upozornění děkuji Vlastě Kostlánové, které patří díky za dlouholetou spolupráci a pomoc.

výtisk s takovým i podobným názvem však neumožňuje sám o sobě posoudit připomínané změny. Ze stejných důvodů nelze hodnotit i přípravu k vykonání křížové cesty. Na závěr nedatovaného pardubického tisku, který klademe do 19. století, je přirazena *Píseň o křížové cestě*, jež vychází ze čtrnácti zastavení a zpívá se jako: *Již jsem dost pracoval zc.* Ve strahovském exempláři z roku 1738 (sign. BH IV. 224) je na s. 61 psáno: *Poznámenání odpustkův plnomocných u velebných páterův františkánův všem věrným k zejskání propůjčených.*

Pokud jsem se zmínil, že mnohdy miličinský chrám Narození Panny Marie kapacitně nestačil, tak to bylo v 17. a 18. století. Tou dobou zde byla prokazována úcta Svatohorské Bohorodičce a následně polychromované dřevěné sošce tzv. Piety Lublaňské. Byl to dar majitele Miličina, kterým byl biskup lublaňský František Ferdinand Khünburg, který se později stal arcibiskupem pražským.⁷⁾ Lublaňská Pieta se nachází ve výklenku na levé straně fasády katedrály sv. Mikuláše v Lublani (Ljubljana, Slovinsko), ale od Piety Miličinské se typově liší. To je zvláště patrné v odlišném držení rukou a nohou Kristových i polohy jeho hlavy. Navíc se zde hovoří o tom, že lublaňská socha je vytvořena z carrarského mramoru, což by se spíše vztahovalo k vatikánské Michelangelově Pietě.

Nový pohled na námi sledovanou problematiku v Miličině vneslo až zpřesněné hodnocení „miličinského“ konvolutu.⁸⁾ Jedná se o českou variantu tisku z roku 1794 – *Obraz Rodičky Boží Bolestné w Miestie Miličine*. Téměř vše podstatné o rytině je patrné z barevné přílohy. Tisk se skládá z více jak deseti modliteb, litanie, biblických citátů a dalších textů. Závěrečnou je Píseň o sedmi Bolestech B. P. M. [Blažoslavené Panny Marie], která má patnáct slok, z nichž pouze předposlední se konkrétně váže k Miličinu.

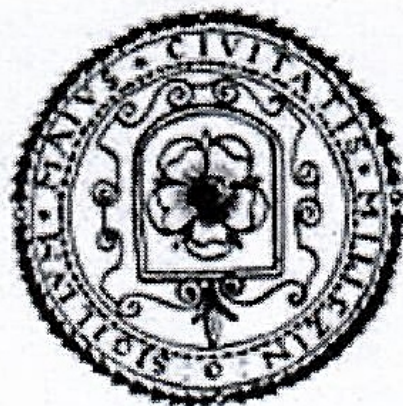
Varianta Piety Miličinské z roku 1794, kde je na titulní straně německý text. Na dalších stranách jsou modlitby a litanie psány v češtině. Muzeum Podblanicka Vlašim

*Poraučjme se w Ochranu twé Mateřské Lásky,
Žádáme twogj Ochranu twé Dítky Milčjnský:
Chraň, opatrňg Město naše od všeho Nešťěstj,
Ukaž že gsy Matka naše Poklad naš neydražšj.*

Ze složení konvolutu vyplývá, že by se mohlo jednat o hledaný miličínský text o tam konané křížové cestě, která by zde mohla vycházet z její původní podoby o šesti štacích. Svazek má 32 stran formátu 8° s jediným obrázkem, a to mědirytem sochy Rodičky Bolestné s výše citovaným českým textem, což je pravděpodobně dílo malíře a rytce Josefa Schmidta.

Podobnou verzi nesignované rytiny nacházíme u torzovitého poškozeného tisku deponovaného ve Vlašimi.⁹⁹ Pod obrázkem je však německý text, který je totožný s českým zněním a je doplněn poznámkou, že město Miličín se nalézá v Čechách. (*der Stadt Miltschin in Böhmen*). Veškerý další text je český a na úvod je shodně řazen *Dobrý každodennj Rannj Aumysl*.¹⁰⁰ Zachovaný dokument pochází ze stejné officíny jako tisk pražský, což naznačuje a potvrzuje vydání ve stejné roce a u téhož tiskaře, ale z jiné sazby. Ze stop po šití je patrné, že byl původně přivázan do špalíčku, ze kterého dnes známe torzo. Exempláře s miličínskými obrázky si zaslouhují samostatné pojednání.

I když prozatím nenalézáme výřisek Františka Teplého a také další údaje související s tam konanou křížovou cestou, tak nás může těšit, že vrcholek miličínské Kalvárie nadále zdobí kaple Utrpení Páně a rekonstruovaná Via crucis. To nebylo dopřáno všem podobným stavbám, za což je nutné především poděkovat miličínským radním.

⁷⁹ Teplý František, Paměti starožitného města Miličína a jeho okolí. Praha 1899, s. 146 n.

⁸⁰ KNM v Praze, sign. 8 c 8 / obrození. Vytlačeno w Praze u Hrabow.[ých] Dědičů 1794.

⁹⁹ Muzeum Podblanicka ve Vlašimi. Na protilehlé straně rytiny je pokračování *Modlitby*. Na rubu mědirytu je latinský a český citát: *Kdo mne nalezne, nalezne život* [Přísloví 8: 35] a na protější stránce identifikujeme část s názvem *Glná Modlitba za všeliké Potřeby*.

¹⁰⁰ Tamtéž, sbírka kramářských písní, staré číslování 246.